

Sincan'dan Kudüs'e "Çevik Bir" Yol

28 Şubat'ın kilit ismi, bir ABD dergisinde sessiz sedasız ne itiraf etti?

ENİS BEHİÇ

Ankara'nın Sincan ilçesinde 31 Ocak 1997 gecesi düzenlenen *"Kudüs Gecesi"*'nde İran Büyükelçisi Muhammed Rıza Bagheri kürsüye çıkmıştı. RP'li Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız tarafından organize edilen bu toplantı, sonraki haftalarda Türk siyasi tarihinin akışını belirleyecek zincirleme bir sürecin fitilini ateşliyordu. Dışişleri Bakanlığı, Bagheri'yi 3 Şubat 1997'de makamına çağırarak protesto etti. Ama asıl ses, üç gün sonra sokaklardan yükseldi.

4 Şubat 1997'de 15 tank ve 20 zırhlı araç Sincan'dan geçerek Yenikent'teki tatbikat alanına gitti. Konvoyu izleyen Sincanlılar şaşkına döndü; yıllar sonra bu görüntüler, postmodern darbenin fotoğrafı olarak tarihe geçecekti. Dönemin İçişleri Bakanı Meral Akşener, tankların geçtiği gün Sincan Belediye Başkanı Yıldız'ı görevden uzaklaştırdı.

Bunlar yaşanırken, sahne değişmişti. 21 Şubat 1997 günü, Başbakan Necmettin Erbakan, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile görüşmesinin ardından *"Türkiye'nin rejim meselesi yok"* diyordu. Aynı gün, Washington'da bambaşka bir konuşma daha yapılıyordu. Dönemin Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir, Türk-ABD Konseyi kapanış balosunda kürsüye çıktı ve şu cümleyi kurdu: *"Sincan'da demokrasiye balans ayarı yaptık."*

Bu iki konuşma, aynı günde, farklı şehirlerde, iki farklı gerçekliği anlatıyordu. Biri Ankara'daydı; diğeri Washington'daydı.

Bir MGK Toplantısı sekiz saat kırk beş dakika sürdü ve Türkiye'nin yönü değişti.

28 Şubat 1997'de Cumhurbaşkanı Demirel'in başkanlığında toplanan MGK, Türkiye tarihinin en uzun toplantılarından birine sahne oldu: Sekiz saat kırk beş dakika. Toplantı, hükümetin uygulaması gereken *"irticai faaliyetlere karşı tedbirler"* listesi içeren kararların okunmasıyla son buldu. Başbakan Erbakan bu kararları imzaladı. Bundan birkaç ay sonra, Haziran 1997'de, koalisyon ortağı DYP'nin desteğini çekmesi üzerine istifa etti. Refah-Yol hükümeti, sandık dışı bir baskıyla tarih sahnesinden çekilmişti.

Olayın askerî mimarı olarak öne çıkan isim, Çevik Bir'di. Genelkurmay İkinci Başkanı olarak *"Batı Çalışma Grubu"*-nun üzerinde yükselen sürecin koordinasyonunda merkezi rol oynuyor; aynı dönemde Washington temaslı bir profil sergiliyordu.

Beş yıl sonra yazılan bir makale, gerekçelerin düşünülenden daha geniş olduğunu ortaya koydu.

2002 yılının sonbaharında ABD merkezli Middle East Quarterly dergisinin Güz sayısında (Cilt 9, Sayı 4) dikkat çekici bir makale yayımlandı. Başlığı *"Formula for Stability: Turkey Plus Israel"* yani *"İstikrar için Formül: Türkiye Artı İsrail"* di. İmzalar iki ismi gösteriyordu: Emekli Orgeneral Çevik Bir ve İsrailli siyaset bilimci- stratejist Martin Sherman.

Makalenin ilgili bölümünde şu ifadeler yer alıyordu: *"Türkiye'nin anayasal sisteminin hükümlerine göre asker, modern Türkiye'nin kurucusu Kemal Atatürk'ün laik cumhuriyet mirasını korumakla yükümlüdür. Ordu, Türkiye'nin yönünün İslam'a döndürülmesine veya İsrail-Türk askeri ilişkilerinin tehlikeye atılmasına seyirci kalmayacağını Erbakan'a açıkça bildirmiştir."*

Bu satırlar, 28 Şubat'ın resmen açıklanan tek gerekçesini, yani *"laikliğin korunması"* kaygısını aşıyordu. Çevik Bir, o güne dek kamuoyuna sunulan *"irticai tehdit"* anlatısının yanına ikinci bir gerekçe daha yerleştiriyordu: İsrail ile Türkiye arasındaki askeri ilişkilerin sürdürülmesi.

Bunu söyleyen kişi, sıradan bir analist değildi. 28 Şubat sürecinin içinden, süreçle doğrudan bağlantısı olan biri tarafından kaleme alınmış bu satırlar, dönemin gerekçelerinin resmî açıklamaların ötesine uzandığını kendi ağzıyla ortaya koyuyordu.

1990'larda Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkiler stratejik bir zemine oturuyordu.

Bu bağlamı anlamak için 1990'lı yılların Türkiye-İsrail ilişkilerine kısaca bakmak gerekir. İki ülke arasında askeri ve ekonomik işbirliği önemli ölçüde gelişmişti; ticaret hacmi ve sivil temas artış gösteriyordu. Makalenin kendi ifadesine göre *"1990'lı yıllarda İsrail-Türkiye ticaret hacmi sürekli artmış, akademik, mesleki, sportif ve kültürel alanlardaki sivil değişim de önemli ölçüde genişlemişti."* Erbakan'ın Haziran 1996'da iktidara gelmesiyle bu ilişkiler giderek baskı altına girdi; Erbakan İsrail'i *"ebedi düşman"* olarak tanımlıyor ve ikili anlaşmaları iptal etmekten söz ediyordu.

Çevik Bir, bu tabloyu makalenin çeşitli bölümlerinde ayrıntılandırarak askerin müdahalesini hem iç hem dış politika ekseninde meşrulaştırmaya çalışıyordu. Ancak meşrulaştırma girişimi, aynı zamanda gerekçelerin özgün bir itirafı olarak da okunabilirdi.

Çevik Bir, ABD'nin en etkili İsrail lobisiyle organik bir ilişki içindeydi.

Makalenin yayımlandığı ortam tesadüf değildi. Middle East Quarterly, Washington merkezli Middle East Forum düşünce kuruluşuyla bağlantılı, Ortadoğu'da Batı ve İsrail çıkarlarını savunan bir çizgide konumlanan bir yayın organıydı. Çevik Bir'in bu platformda İsrailli bir isimle ortak makale kaleme alması, önceki yıllarla örtüşen bir ilişkiyi de gözler önüne seriyordu.

1999 yılında Çevik Bir'e JINSA, yani *"Güvenlik Konuları için Yahudi Enstitüsü"* tarafından *"Uluslararası Liderlik Ödülü"* verildi. Pentagon ile İsrail arasında köprü işlevi gören bu yapı, ABD'nin savunma politikasını etkileyen etkin bir lobi örgütü olarak tanımlanıyordu. Çevik Bir'in bu ağla ilişkisi, 28 Şubat davasında da gündeme geldi; ancak dava esas olarak anayasal düzeni devirmeye kalkışma suçlaması üzerine kuruluydu.

Yargı süreci, on beş yılın ardından mahkûmiyetle kapandı; rütbe de geri alındı.

Çevik Bir, 28 Şubat soruşturması kapsamında 12 Nisan 2012'de tutuklandı ve Sincan Cezaevi'ne ko-

